

Pavle
Zidar

Na gmajni

Čez nekaj časa vidim rdeča junca, kako kimata iz gozda po hribu navzgor. Nič se nista spremenila, v tej mirni zemlji ni časnosti.

(E. Kocbek)

Sončni žar tega jutra je prišel nad vas Repičje kakor crescendo iz Žar-ptice Igorja Stravinskega.

To ni bila samo svetloba, temveč tudi njen zvok.

Vse je bilo v trenutku prebujeno.

Ura je bila še zgodnja. Sedma, ko je že vse tekalo, vpilo, se usipalo z vej, mukalo, lajalo.

Ne, ta svetloba — jo je zrl nezaupljivo Nac Belé — je tudi glas orkestra, kakršen privre z radijskih postaj, kadar išče glas Amerike.

Samo da zdaj ne sliši tega glasu, ampak občuti.

Pa tudi sliši ga, le drugače.

Sliši ga tako, da mu notranje vелеva, kam mora najprej to jutro: najprej na gmajno, nato šele po drugih poslih.

Ne more se mu upreti, da bi začel kakor drugekrati: delati v štalah, pobirati zrelo sadje, odgnati krave v ogrado.

Ne! Odločiti se mora proti tej navadi. Odloča pa se z nekim posebnim zadovoljstvom za vsiljeni vrstni red.

Zastrmel se je s praga, ogledovaje si vas pod seboj, kako počenja isto kakor on, in se čudi, čudi tej nenadni oživitvi in zmešnjavi okoli sebe.

Res je podobno vse skupaj živemu zvoku. Več zvokom skupaj. Samo da ni ničesar slišati. Ni, ni. Samo vidiš lahko; ko pa gledaš, gledaš, te vse skupaj prime kot zvok.

Jutro je bilo prepolno živega sonca. Prameni, ki so drli skozi stare tepke v sadovnjak, so bili podobni ogromnim zlatim pajčevinam. Prah, ki se je vrtel v valjih svetlobe, je optično varal njegove občutke.

Po sadovnjaku je brnjalo od čebel.

Načeto sadje je vonjalo sladikasto grenko in privabljalno muhe, ose, čebele v takih množinah, da ga je začudilo.

Ali bo sprememba vremena? se je vprašal, ko je vse to doživel na sebi in okoli sebe. Ta nered, ki je bil vendarle v zakonitem redu.

Nekaj je v zraku! je slastno vdihnil misel.

Stari vaški vonj je bil rezek, zdrav kot Očenaš, ki ga je premleval že v enainsedemdeseto.

Začutil je ženino skrb zanj.

Tudi ona je doživljala to jutro kot zvok. Lotevala pa se je del, ki so drugokrat prišla na red šele proti poldnevu.

Prišla je za njim na prag. Posušena v les, zgubana, a trdna in suha.

— Kaj je? je vprašala.

— Gledam, je rekel z glasom, ki je bil poln veselosti.

Trenutek sta gledala skupaj po vasi, ki je bila vsa v direndaju.

— Nekaj bo, je rekla žena. V nji se je že začel strah. Oziroma občutek nemoči, ker ne more predvideti, kaj bo.

— Bo, bo, ji je potrdil mož. Kakor sem jaz tlele, bo nekaj.

Povrtala je s pogledom v veje tepk in rekla:

— Vreme se bo spremenilo, vreme! Boš videl.

Šel je za njenim pogledom, da bi videl še on, če bo res vreme.

Ne, tam iznad vej je bilo čisto, sinje, prozorno.

Ne, ne. Ni bila sprememba vremena.

— Ne bo vreme, je rekel in se vrnil s pogledom v globino sadovnjaka, ki je brnel od čebel kakor šivalnica.

— Kaj le naj bi bilo! je ugovarjala vdano. Saj je vse narobe, ali ne vidiš? Kadar je sprememba, je takole z ljudmi in živalmi. Vse teka nazaj, namesto naprej. Čebele se pasejo kot ponorele. Glej jih!

— Gledam jih, je rekel glasno, ostro. In prisluhnil.

Zvoki so bili še številnejši. Prebujali so ga v njegovi preteklosti. Segli so v njegovo mladost. Dlje: v otroštvo.

Zagledal je svojo mater, kako mu reže kruh.

— Grem, se je spustil s praga.

Žena je gledala v njegove noge, ki so bile še trdne.

Še bo hodil, so jo navdale.

— Najbolje, da zaprežem, je rekel in se tako vdal ženinemu prividu o spremembi vremena.

— Jaz mislim, da bo vreme, je rekla. Še zmeraj, kadar so muhe takole brenčale, je začel padati sneg ali dež.

— Sneg! je vrgel nazaj oholo. Kakor ko je bil še v najboljših letih. Ko je budil vtis, da je sam na svetu. Ko se mu je morala približevati skozi zvestobo in ponižnost.

Presenetil jo je ta njegov glas moči, ki ga že leta ni bilo iz njegovih ust.

Spomin na ta čas, obujen tako iznenada, jo je zvrhal z občutkom žalosti.

— Merkaj! je rekla. Nisi več mlad.

Pogledal jo je. Zazdela se mu je mlajša. Takšno, kakor je bila zdaj, je zmeraj nekoliko oštel.

Držal se je izročila, da je srce zmeraj v krilu, zato ga mora pamet zapoditi tja, kamor spada, da je ne moti.

— Najprej sneg, zdaj pa merkaj! ji je posmehljivo oponesel. Koliko sem pa star?

Z užitkom se je nasmejala, kakor da se je odžejala.

— Saj, saj, mu je vračala blago, ponižno, star si že zadosti, skoraj preveč.

Ni odgovoril na to. Dobro mu je del njen glas, ki ga je hotel samo povarovati kakor zmeraj. Rad ga je imel, čeprav mu je ugovarjal. Brez njega bi bil negotov. Vselej ga je izzval, kadar se je o čem odločal.

— Nagrabljeno je tako že, je rekel. Prej bo doma, prej bo skrb mimo.

Prikimala mu je. Dala mu je prav. Morala mu je. Tako je bilo in tako bo, dokler bosta skupaj. Ona ga mora potrditi, da lahko opravi svoje dolžnosti, on pa mora nji nasprotovati, da lahko še ona svoje.

Šel je proti hlevčku, tudi on že ves odpit v telo.

Gledala je za njim in zasmilil se ji je.

Koliko telesc sta spravila na svet! Vsem je odslužil vse. Nikoli ni rekel ne.

Utrnila se ji je solza na ta spomin.

Postalo ji je gorko v duhu. Začela se ga je spominjati.

On pa je že stopil v hlev, kjer sta z zvedavo sapo vdihnila vola Mavrah in Lap. Velikanska in brezmejna v svoji telesni moči. Črna kakor noč. S sijočo dlako. Po levem stegnu sta bila poraščena s kockastim govnom.

Krava Nora pa je vtikala jezik v nosnice, ogledovaje si hkrati gospodarja s staro brezbriznostjo.

Cel je stal v njenem velikem očesu kot v avtomobilskem ogledalu.

— No-no! jo je nadrl.

Krava se je odmaknila z glavo v jasli in jih glasno vdihovala. Slišati je bilo, ko da odpihuje z izlizanega dna mrvice stebel.

Vola pa sta začutila, da je prišel ponju in da bosta odšla ven, v zrak, ki je bil zanju kakor voda. Prebijala sta se skozenj, zibaje svojo veliko, črno telo, kot da plavata.

Občutek, da bosta šla na pot svoje plovbe, ju je razživel.

Ušesa so jima zastrigla. Sapa vdihov in izdihov je postala krajša in pogostejša.

— No-no!

Pristopil je med dve velikanski butici, kuštravi in topli.

Vola bi ga pojedla, če bi bil steblo, tako naklonjena sta mu bila.

— Lap!

— Mavrah! Ja, daj no!

Sovražna sapa želje je pošla na gospodarjev ukaz.

Gledala sta in čutila, kako ju odvezuje od jasli in kako lahka postajata, ker se rešujeta enoličnega prostora in s tem časa, ki je zanju stal.

Zabresti z vampom v čas, je sreča bivanja.

— Laaap!

Njegov povišani glas je preplašil kokoš, da je kričavo zakokodakala. Lastovici sta zacvrčali in se spustili v elegantno spiralo.

— Prekleman junc! Vol je pa vol! Dejmo!

Povlekel ju je za sabo proti dnevnim svetlobi.

Zatavala sta, težka, okorna, močna kot svet, za gospodarjem — za svojim svetim duhom, ki ju je vodil v lasten nič.

V očesu, za pest velikem, je odseval sadovnjak s svetlobo, ki je naraščala v glasbo Igorja Stravinskega.

Zvoki, zvoki!

Oživel so ju in začela sta se trgati gospodarju.

— Vidiš ga, vraga, zdaj pa še ti — Lap!

Črna glava se je nehala puntati. Presunljivo mirno je zrla v gospodarja, ki je iskal zanj besedo in kletev.

— Frdamano oné . . ., je zmogel, več ne.

Lap, velik, črni lepotec, je zamižikal nekajkrat, potem pa spet, v želji, da bi se pasel po sladkastem sadovnjaku, začel previdno vleči.

Gospodar Nac je popustil, spustil je motvoz na tla, ker je vpregel v lojtrnik Mavraha.

Lap je takoj občutil prostost. Segel na tla in vdihnil vonj sadja, ki je dehtel tik gobca.

Zagledal je sivkasti jonatan in ga z žnabljastim prijemom, rahlim in mehkim, privaljal podse, nato pa slastno zdrobil, da se je pcedilo in zadišalo.

Sredi slasti, ki ga je dvigala v nadbitje, pa ga je spet zgrabila moč duha. V duhu je bila smer. Vedel je — ne, ta smer mu je bila vtisnjena v bit in prihajala je samo od enega, to je gospodarja.

Zgrabila ga je smer, zato je šel za njo.

— Moraš žreti, moraš, kaj! ga je zabadal z besedami. Kakor da strdaš. Ti stolp ti požrešni!

Z vajeno smerjo v sebi se je primaknil k bratu Mavrahu, sklonil glavo, da je prejel jarem, in nato, podoben fedajinu s turbanom, družno in počasi povlekel voz, ki ga ni bilo niti čutiti.

Kakor skozi sanje sta se zazibala po kolovozu.

— Ajsa, ajsa!

Njegova žena pa se je sredi spominov nanj priključila odzibavanju voza zdoma. Z otožnim pogledom je pospremila moža in živali, ki so stopali mimo oken.

Nac jo je s kancem pogleda zaznal in se potuhnil.

Žena, ki je oddavna poznala to moževo navado, ga je, kot vselej, pospremila do vogla, kjer je slika z voloma minila.

Gre, je odmisllila. In nato tjavdan: Bog ve kam!

Čistila je ribež repnih ostankov. Včeraj sta ribala.

Misel na moža ni hotela preminiti.

Vsak njegov korak je čutila. Zmeraj je vedela, kje je. Ob vsakem trenutku ga je lahko našla tam, kjer ga je čutila.

Tudi Nac je našel ženo, kadar jo je potreboval, tam, kjer je po njegovem bila.

O, o . . . !

Kako hecno se je med njima vse skupaj začelo!

S šole domov so jih, tri so bile, zasmehovali: on in še dva. Njo je Nac, onedve pa njegova kompanjona. Prijokale so domu. Povedale, kaj vse so jim rekli smrkavci. Doma pa so jih samo pogledali in nič več. Mama ji je rekla, naj ne odgovarja na besede.

Kaj pa naj, ko me pa žali!

Nič je najboljši odgovor. Tiho bodi, to je taka beseda, da se boš nekoč spomnila name, ampak me ne bo, da bi mi dala prav.

Res, bila je tiho, tako ji je mama naročila. Tiho sta bili tudi prijateljici. Zmenile so se, da ne bodo črhnila, pa če jim rečejo . . .

Tički so jih obletavali dalje s svojimi zasmehovanji.

Po tednu dni, ko to le ni minilo, pa so se spogledale. Doumele so to spremljanje. Vsem trem se je posvetilo, da to ni le zasmeh, ampak nekaj več.

Skrivaj! nas je prevzelo vse tri. In tisti hip smo tudi občutile, kako so nas razdelili, oziroma, čigave smo.

Odkrila sem, da sem Nacova.

Hecen se mi je videl. Kuštrav, rdečeličen, suhčen kot pajek in hiter, hiter.

Kakšen mož! me je obšlo! Zasmejala sem se. Onidve tudi. Vse tri smo pokale od smeha, da nas je kar zanašalo.

Naenkrat, kot bi odsekal, pa ni bilo nikogar več za nami. Mesec in pol so se motali za petami. Nekega dne pa me vpraša mama, če me Nac še žali.

Ne, sem rekla, zdaj jih pa ni več za petami, mulov!

Pokimala je. Videla sem, da jo je prekrilo posebno veselje nad mojim odgovorom.

Danes vidim, da sem tedaj prekrila svojo naklonjenost do Naca. Še več: da sem ga že imela rada. Čutila sem, da me ima rad tudi on.

S to muko v srcu sva se razšla za nekaj let.

Vmes sva se sicer videvala, vendar sva se vselej izmahnili drug drugemu. Zdaj ni bil več čas, da bi za menoj stresal žalitve.

V srcu: tam pa sva trpela in čakala. Kaj? Nihče ne ve. Nikomur ni dano, da bi to zvedel.

Daleč sva hodila k sebi, čeprav sva bila uro hoda drug od drugega.

Nac je medtem šel še v Francijo. Niti zinil ni, da odhaja.

Saj vem, vem: nisem imela nobene pravice še do njega, da bi mi povedal, kam gre.

Tiste kletvice, ki so padale za mano, sem nič kolikokrat obudila, če morda res niso bile njegov srd nad mano. Lahko bi tudi bile. Toda vselej, kadar koli sem jih izgovarjala v srcu, zmeraj me je zagrelo, ker so bile zadrega, ker so bile zastor za tiste prave, lepe, mehke besede, ki te nagnejo v pasu in se zgubiš v njih za zmeraj.

Vsaka deklica ve, ve, kaj pomeni dečkovo zasmehovanje.

To je prekrivanje ali sram pred lepoto, ki je v njem in še ne sme na dan.

Ne sme zaradi ljudi, ki budno pazijo na človeško srečo, da jo naredo čim manj srečno, ko jo zagledajo.

Ali ni čudno! Čudno in strašno!

Skrivati? Zakaj?

Vsi moramo.

Zakaj?

Ljubiti, to je tako nežno cvetje . . . Posmeh in prigovor, že sta cvet in vonj njegov prizadeta!

Koliko ljubezni je uničenih, ker niso bile dovolj prekrите!

Koliko nesrečnikov tava po tej zemlji, ker so jim čustvo strli!

Ljubezen je bolečina vse tvoje prihodnosti. Če te bolečine ne znaš prekrivati, gorje ti!

Ali ni to čudno!

Najgrše razkazujemo, obešamo na zvon, da zvoni še v sen, najlepše na svetu pa je treba skriti in se ga celo sramovati.

Zakaj, zakaj to skrivanje sreče?

Zato, ker je bolečina življenje.

Ah . . . Morda je res, res. Če zvemo zanjo, pristopimo kakor svinje in jo žremo. Četudi jo razumemo, bolečino, četudi jo hladimo, je to preoblečeno žretje.

Včasih je imamo preveč. Tako sem jo imela čez in čez tudi jaz, ko je Nac odrajal v Francijo. Morala sem povabiti sestrično, da sva skupaj jedli to žalostno telo mojega telesa.

Jesti sebe skupaj z nekom ima videz obzirnosti, v resnici je pa to ljudožerstvo. Ješ svojo dušo.

Kasneje je človeku žal, da se je dal jesti v bolečini drugim. A kaj, kaj, ko ni druge možnosti. Preveč je bolečine oziroma življenja. Za dva ga je, ko ljubiš. Za tri. In še ni tistega, ki bi mu jo rad dal. Dati jo moraš najbližjemu, ki bi mu jo kasneje ne dovolil niti povohati.

Bolečina ljubezni je življenje.

Brž ko se nepoklicani navadijo nanjo, te ne spuste iz gobca.

Bolečino ljubezni imajo pesniki. Brala sem, kako ljubijo, zato nas živijo, živijo od veke na veke:

Oh, zakaj so meni te bistre noge,
da ne smem si z dragim ja skakati več!

Oh, zakaj so meni te bele roke,
da dragega na smem obinjati več!

Oh, zakaj so meni te črne oči,
da ne smem več gledat' ljubega si!

Oh, zakaj so meni ti dolgi lasje,
da ne smem več pletati pentelčov v nje!

Oh, zakaj so meni moje misli vsè,
da skoz moram misliti, lubi, na té.

Kolikokrat sem jo brala, ko sem obupovala na smrt, in glej, iz nje je vselej prišlo življenje in me nahranilo s seboj.

V tej pesmi sem spoznala, da je življenje ena sama grenka pesem ljubezni. Da od te pesmi živimo in da je ne bo nikoli konec. In da sem pesem jaz in da je on ta pesem.

Najraje bi spisala tudi svojo, da bi oživila tiste, ki so obupali.

Malo, malo je manjkalo, da je nisem.

Ko spišeš pesem, pravijo, si pesnik. *Si kruh lačnim.*

Nikoli več nimaš bolečine zase, ampak samo za druge. Postaneš svetovna mati. Daješ, daješ to, česar nimaš več sam. Nasičuješ s Kristusovimi hlebi.

Pesnika se dotakne večna ljubezen, pravijo, ko zgubi svojo. Tedaj prejme duha, s katerim pomaga živeti tistim, ki ne morejo več. Deli kruh, ki je pesem.

Tudi Jezusovi hlebi so bili to. Sedem tisoč jih je bilo, toda pesem je bila ena.

Čutim, da je bilo tako in ne drugače.

Jezus je bil največji pesnik.

Nekoč je moral tudi on zgubiti osebno ljubezen, da je postal to, kar je — Bog.

Tedaj je prejel dar: *ljubiti*. Ljubiti obupane in zgubljene more samo večna ljubezen in ne osebna.

Moja ljubi samo enega.

Kako blizu večne sem bila tedaj!

Saj smo vsi blizu nje.

Vsi se je spomnimo, kadar nam je v osebni neznosno in težko. Takrat stopimo v večno prek molitve ali pesmi.

Nekega dne pa sem le prejela pismo iz Francije. Čutila sem ga že dolgo, da ga piše. Da ga pišeta njegov strah in bolečina.

Tam daleč proti zahodu sem občutila bolečino. Vsak večer sem se zazirala z duhom tja, kjer je sonce mrlo.

Vedela sem, da ga piše, a vendar mi je bilo, kakor da ga ne; v dušo mojega telesa je prihajal občutek, da sem plen zmote.

Tudi njemu je bilo enako, ko je pisal, zlagal besede drugo ob drugo.

Kasneje mi je povedal, da je tedaj občutil, kako se ustvari človek. Pisanje pisma ni nič drugega kakor to: stvaritev sebe na praznem svetu papirja.

Človek je ves, kar ga je, izraz ljubezni. Ko se zloga v besede, ki naj te prevzamejo, občuti strah in veselje nad seboj, pa tudi dvom, ali bo uspel.

Začela sva si odpisovati.

Nikoli ne bom pozabila trepetave, prelepe bližine njegovega bitja, ki je bilo še v Franciji.

Brati njegovo živo telo v besedah je bilo nekaj nebeškega. Nekaj, kar se nikoli več ni ponovilo, ko sva bila eno.

Vidim: v besedi je človek najlepši. Najčistejši in večn.

Smrt je začetek te besede.

Tudi moje telo, ki ga je prejel na rožnatem pisemskem listu, ga je vznemirilo, da me je občutil na vzhodu, kjer se sonce vžge.

Poročila sva se, takoj ko se je vrnil.

Prek pisem sva zbližala vse, kar je potrebno za eno bitje.

Kasneje je bilo včasih žalostno in težko, ko ni bilo niti sledu več po bitjih, zloženih iz besed.

Izhrepeniš se. Ostane samo spomin na besede in žive besede: otrok za otrokom.

Ko sva prešla od besed k dejanju ljubezni, je bila to ura moje neskončne sreče. Taka ura bo samo še ob koncu, ko bom za zmeraj odšla v glas, ki me je izgovoril na ta svet. Na to pismo, ki se piše, piše z brezmejno pisavo enega duha že milijarde let.

Nekdo nas ima rad, bolj kakor mi njega. Vem. Čutim.

Na poročno noč nisva šla na morje, kakor gredo danes, ampak sva šla žet na polje prvo najino pšenico.

Ljudje so govorili, da sva čudna, ko so naju videli v raševinastih oblačilih odhajati, s culo hrane, pletenko cvička, srpoma.

Nihče v vasi si ni tega dovolil na poročno noč.

Nac mi je že prej rekel, da je videl to v Franciji; v Ardenih, kjer je sekal les.

Z roba hoste je gledal poročno noč dveh Francozov. Noč, ki ga je uklela in ga ni nikoli več spustila.

Ni hotel povedati, kar je bil videl. Mogoče tudi ni znal. Okusila pa sem na sebi, kar je bil videl.

Nad nama je plul obok iz neba v nočni tihoti.

Tako je bilo tam, je rekel z raskavim glasom, ko se je vrnil s pogledom nazaj, na pot, ki naju je vodila po bregu nizdol.

Mesečina je dišala po medenem vonju slame.

Globoka in tiha naju je zrla svetloba iz same sebe.

To je pogled tistega, ki nas piše na ta svet kot bitja že milijardo let.

En sam zvok je bil tisti hip ta svet.

Prav tako, da, kakor je zvok tole čudno jutro.

Dere glasba, dere v višine, vse polneje in nerazumljiveje.

Na poročno noč pa je bil zvok vabeče nizek. Zbujal je prostorninski občutek. Še zdaj se ga spomnim, kako naju je klical vase.

Mesečina je zato moja najljubša svetloba. Govori jo pogled večnostnega telesa.

Krka pod nama je odsevala telo z velikim, jasnim mesečevim hlebom v sebi.

— Takole tiho bo pred vstajenjem, je rekel Nac. Vsi bomo spali, narava pa se bo očistila vse svinjarije človekove; ne bo sonca tedaj, ampak mehka, otožna svečava meseca bo spremljala glas, ki je obudil Lazarja.

— Videla boš, kako res bo, kar sem ti zdaj rekel, je rekel Nac in me prižel k sebi. Poiskal s svojimi svetimi usti moje in vdihnil v ilo življenje.

Vdihnila sem moč stvarništva. Njegovo telo z rokami in hojo. Dišal je po deblu neznanega drevesa.

— Oh, Nac, sem rekla, kako lepo je! Človek bi umrl, tako lepo je.

— Ja, je odgovoril. Glas se mu je tresel od zvena.

Spremenil se je v zvon in nevidno zvonil k najinemu prazniku.

V Krki je začofotalo.

Riba! me je ošinilo.

— Ščuka! je rekel Nac.

Čofotanje je bilo mehko, voljno.

— Smrt ima gibe, ki so podobni premetavanju ščuk, sem rekla.

Nac me je pogledal. Pogled je bil vpijoč, poln misli.

— Svet je lep, čeprav smrten, je rekel. Zdaj je imel v glasu pogled, ki je bil vpijoč in prepoln misli.

Krka je, svetlikajoč se, prihajala vse bliže. Zadišalo je po vodi. Po pšenici.

— Čuj! je obstal.

Stala sva, objeta s culo in pletenko v rokah.

Pšenična njiva je brstela.

— Slišiš!

Slišala sem. Bilo je vse zrelo. Zrnje je zobalo samo sebe.

— Tako se pojé tudi človek, ko je dozorel, ali ga pa pojedjo druge stvari, je rekel.

— Ali slišiš, kako naju kliče njiva s svojimi semeni, zrelemi od življenja! Prišla sva, da jima vzameva to bolečino. Tudi midva, kadar bova v svoji njivi zobala sama sebe, bo prišel žanjec, ki naju bo otel življenja. Nekdo mora biti rabelj, čeprav je to le videz. Videz. Saj ne greva midva žet, nekdo drug gre, ki je v naju.

Prišla sva k reki in njivi. Z vodne gladine sta vela hlad in milina.

Kakor da gledam morje dekliških oči, ki hrepeneč in v solzah čakajo.

Čriček je mrl v bližini s svojim otožnim čirikom.

Zlato stebličje je žarelo.

Medena svetloba, ki se je prelivala po njem, je vabila medse.

— To je Bog, je rekel Nac. Naš sveti Bog. Vdihni ga, da ga boš zmeraj imela v sebi. Vse drugo je mrtvo čvekanje.

— V Franciji, ko sem z roba hoste gledal onedva, sem videl pšeničnega Boga, kako vstaja.

Potem pa sva prijela za srp.

— Vsak štiri snope, je rekel Nac in začela sva.

Zašvistalo je. Ostra kovina je spodbijala suha stebila.

Nažela sva jih, zvezala, zložila v kup in sedla nanje.

— Tako, je rekel, ko je sedel. Pogledal je po meni kakor ptičji samec.

Mi odpel obleko in vzel iz nje prsi.

Obstal je. Nato se je približal z usti. Vdihnil jih je in se jih dotaknil.

Legla sva.

Svečava meseca je bila tiha in opojna.

Slekla sva se do zadnjega.

Tedaj sem zagledala drevo življenja. Stalo je. Visoko je bilo in plodovi v njem so bili nevidni.

Segla sem vanj.

Drevo je seglo po meni.

Ljubilo me je. Čakalo name.

O drevo! Drevo...!

Vmes mi je govoril, ko sva delala plodove za drevo: da je ljubezen kakor žalost. Izliješ jo, ko je je preveč.

O bolečina ljubezni! Videla sem, da si res žalost!

Potem je zavel v nama mir.

Šum tišine in nočnih globin naju je uspaval. Toda njiva, sredi katere sva se položila k ljubezni, je bila v svoji zrelosti vsa glasnejša.

Zrnje je prekipevalo v svoji zrelosti. Njegovi krči v klasu so postali tudi najini.

— Je bilo lepo? je vprašal Nac.

Ležal je poleg, nag in velik, dišeč po drevesu življenja.

Mesec — sem videla — ki naju je s svojo svečavo odeval, je postal in se čudil razcvetelemu človeškemu cvetu.

Morala sva res biti lepa, da je stal in strmeče sijal v naju.

Čeprav pretok reke ni bil slišen, sva ga slišala, tako popolna je bila nočna tihota.

Še nikoli mi ni bila noč tako razkazana kakor nocoj. Vselej sem se je po malem bala. Zdaj pa se mi je odkrila, kako je lahko človeku tudi šotor ljubezni.

Počasi sva vstala. Pobralla cunjice in se zakrpala z njimi.

Zdaj, ko je bilo prekipevajoče bolečine za hip konec, naju je bilo sram drugega pred drugim. Zdelo se mi je, da zato, ker sva naga. Žal, je to prevara občutka. Sram ni zaradi nagote, ampak zaradi borne obleke, ki ni pravo človekovo oblačilo. Pravo njegovo oblačilo je ljubezen.

Ljubezen, ki se daje do zadnjega.

Kasneje, ko so prihajali na svet eden za drugim otroci, me ni bilo nikoli več sram. Ničesar.

Človek je v bistvu zmeraj gol, četudi je oblečen. Zmeraj te je nečesa sram. Ko pa se rode otroci, ki so posledica ljubezni, je sramu konec. Vsakega. Za zmeraj. Zakaj tedaj se mož in žena oblečeta v pravo obleko.

Nato sva z Nacem žela, žela. Poslušala reko, ki je v daljavi tekla čez jez. Vmes sva legala na snope in razlivala svojo žalost, ki jo je bilo preveč.

Ljubila sva se za vse nazaj.

Spomnila sem se vseh svojih negotovosti, ko mi ni dal glasu, ali me ljubi ali ne. Vse te spomine na muko sem hotela odpraviti za vselej, zato sem ga ljubila, kakor ga nisem poslej nikoli več.

Ko sva zadnjič vstajala drug z drugega, izmučena do smrti, zbita od udarcev ljubezni, je pokazal Nac na rob nebesa.

— Dani se! je rekel.

Šla sem za smerjo njegovega pogleda.

Kako umazan je dan, ko se rojeva!

Sivkasta flika!

Njiva je bila požeta, midva izgubljena.

Žalosti ni bilo nikjer več.

Nič na naju ni bilo več obloženo s čustvi.

Ta svet so čustva; njegove zapletene barve in svetloba.

Začela sva pogovor o stvareh, ki se niso še tikale naju.

Kako lahko je potem živeti, ko si dal svetu, kar je njegovega!

Jedla sva, pila in se pogovarjala o kravi, ki sem jo dobila za doto.

O njivi in gmajni.

Gmajna in njiva sta bila v redu, ni bila pa krava.

— Vse zobe ima majave, je rekel Nac. Staro so ti podtaknili.

Bilo je že svetlo. Mesečeve svečave ni bilo nikjer več.

Iz grmovij je kakor na ukaz zagostolelo. Ptičji pogovor se je začel kakor človeški: bil je strasten in nedoumljiv.

Vodil je do smrti, nič dlje.

Vstala sva s snopov, ki so bili tudi miza.

Na sivem platnenem prtu neba so žareli prvi žarki. Okoli naju so ležali ostanki pojedine, kruh in nož. Po reki so začofotali komolci iz rib.

V trenutku je svet oživel in midva v njem . . .

Nac pa se je z voloma že zagnal navkreber. Kolovoz, ki ga je skopal hudournik, je bil vsako jesen nanovo zvožen. Bil je dovolj širok za par volov.

Stopal je za Mavraham in Lapom. Prebujen v mlade sile.

Noge, roke je obraščala moč izza ardenskih časov.

Kakor da gre podirat smreke.

Nisem še star, nisem, tristo vragov . . . frdamanih . . .

Aj ja, je ugovarjal glasku, dvainsedemdeset ni trideset, res ni, ampak tudi ne konec človeka, če jih imaš sedem križev.

Ni, je slišal glasek.

No, kaj se pa potlej usajaš! Človek je lahko mlad, tudi ko jih ima sto.

Če ima onéta za kaj.

Imam ga, o, imam ga za kaj. Kakor Mojzesov je, ki je s sto leti še plodil ženske.

Ni, ni.

Kaj ne! Boš ti . . ., se je pričkal s seboj.

Vzel ga je ven in spustil rumeno, gosto urinsko tekočino v kolesnico. Hudourniško je udarilo nizzdol.

Na, ga je pokazal sebi.

Drevo pa je bilo mrtvo. Mehko. Brez plodov.

Vidiš! Si videl?

Ne boj se, če spijem glaž . . .

Tudi tri, nič ne bo.

Vola sta tudi scala.

Lilo je izpod trebuha kot iz škafa. Priteklo je podenj.

Ja, ni ni, ni . . ., se je prestopil iz toka. Ni več človek človek, ko jih ima dvainsedemdeset.

To je samo spomin nanj.

Ampak, kako, hudiča . . . , kako, a, kako . . .

— Hejsa, hej!

Kako je mogel Mojzes!

— Pri sto letih!

Vola sta bolj zibala na mestu lojtrnik, kakor ga vlekla naprej.

Črna hrbta sta se zvijala kakor kuščarja v čisti vodi.

A, madonca . . . To so bili dedci . . . , je razmišljal.

Stoletniki, pa so še imeli žile in kri, krucinal! Tlele ti pa dvakrat v rit pihne, imaš pa revmo. Nahod. Kašelj.

Pa Bog se jim je prikazoval.

Kdo se pa meni?

Tista frdamana prasica z okraja, ki se ima za boga.

Izpljunil je gnev nad svetom, ki ni več svet Mojzesa, ampak . . .

— Hejsa! Hej . . . Ja . . . kaj, pa . . . je?

Vola sta obstala.

— Kaj je? Kaj? Stegoval se je čeznju, pa ni bilo kaj videti.

— Nekaj je. Ne obstaneta kar tako.

Vzpel se je na soro in se po nji, oprijemaje se lojtrskih cvekov, pomikal naprej.

— Glej ga, hudiča! Zagledal je velikega modrasa, ki je sikal iz svojega kloba naravnost v njuna gobca.

Stisnil je prizemnikovec in se zbasal z voza. Ob Lapu se je previdno pomaknil v bližino kače.

Tristo . . . Zdaj! Ob tem času! Kako, vruga, zdaj kača.

Saj to je res nekaj . . . Danes.

Vse je narobe. Glej!

Vola sta suvala z glavo nazaj.

— Tak daj, hudič nori, mir! Lap!

Modras je bil debel in kratek. Žrelo mu je ognjeno žarelo.

Nac se je pomaknil na razdaljo, ko je bil udarec že mogoč.

Zasuknil je prizemnikovec, tako da bo padla po kači teža držaja.

Ni bilo pripravno. Moč roke je zgubila silo.

Zasuknil je nazaj in zbiral nekaj trenutkov v roki, s katero bo zamahnil, vso moč svojega bitja. Ko se je natekla, ko jo je čutil, kako mu je otežila roko, se je primaknil še za korak bliže. Tedaj pa mu je blisk srda ali kaj — tega ne ve več — sprožil udarec in krik.

Zamižal je, ko je usekal.

Slišal je top udarec.

Odprl je oči. Kača je bila od smrtnega udarca preklana prek gobca v globino telesa. Iz rožnatega žrela je vrela kri.

Rep se je v krčih oprijemal tal.

Stopil je nanj.

— Na, pa je, je rekel voloma. Zdaj bosta menda potegnili, kali?

— Hejsa!

Živali sta zastrigli, zakimali, nista pa povlekli.

— O, ti vrag ti, frdamani!

Nataknil je zmendrano kačo na prizemnikovec in jo zalučal v breg, med suho ščavje.

— Bo zdaj? Hejsa!

Povlekla sta tako naglo, da se je moral nasloniti na breg, če ne bi ga ročice zadele v rebra.

— Ti vrag ti!

Ko sta bila čez mesto smrti, pa sta spet vlekla, kakor da stojita.

— Na, nekaj vode in krvi. To je vse, kar ostane od življenja. Malo se poščiješ, zakrvaviš in konec. O, ja . . .

Zagledal se je v gmajno, ki se je približala.

Gola, čista.

Nihče je ne umiva, glej, se je dotikal z mislijo, pa je najčistejše bitje na svetu.

Vdihnil je vonj trohnenja: vonj gob.

Po listju je začofotalo.

Srne!

Gole veje so se stegovale v sinjkasto svetlobo jutra.

Čutil je, da se mladi. Da gre nazaj v leta, ko ga je bila še sama moč.

A vidiš, no! Kakor on, doživljam svojo pomlad.

Mislil je spet na Mojzesa. Na njegovih sto let, ko je zaplodil sina.

— Prav sem čutil!

Prav.

Prav.

Ko se vrnem, *jo bom*.

Boš, boš, je slišal spet posmehljiv glasek.

Vračam se! Vra . . . Prisluhnil je nekakšnemu natakanju vase.

Vse mu je spet začelo služiti kot pred tridesetimi leti.

— Eeej, jej! se je razveselil sam sebe.

Nn-ne, n-ne!

Vola sta obstala pred kupom listja. Iz nosnic jima je vrela mehka para. Vonj hostnih tal je dehtel.

Blizu se je pretakala voda iz korita v korito.

— Kaj takega, na! ni mogel verjeti.

Šel je spred in se zasmejal. Glas mu je zakipel in iz gmajne je prišel odmev. Odmev mu je sprožil nov glas veselja in moči.

Vanj pa se je natakala mladost in čutil jo je že v ustih.

— Dosti! Dosti! Čuj, Mojzes! Saj nisem zares hotel . . .

Začel se je resniti.

Moč pa je točila vanj svojo silo.

Imel jo je polne oči.

Čutil je, da se mu mlade lasje.

— Hej!

V tem pa se je zbudil v njem spomin na kačo, ki jo je ubil. Točneje: na roko, s katero je zamahnil.

Prestrašil se je. Postajati je začel podoben svoji desnici, v kateri se je maloprej natakala smrtni udarec.

Ko je to asociacijo dočutil do konca, je prepoznal resnico, ki se mu je približala na sam trenutek razdalje.

Umr! bom, ga je prešlo od vrha do tal.

To je bil udarec Jezusa Kristusa nad kačo človeško.

Udarec — je dočutil še poslednjič zavestno — ni bila jeza nad njim, ampak ljubezen, čeprav se je opravila z močjo srda.

Usedel se je v kup listja, kakor da je utrujen. Z odprtimi očmi je umrl, tako da vola, ko sta prestregla silovitost nenadne smrti, nista iz njegove poze prejela potrdila zanjo. Vanju je zrl utrujen, ne pa mrtev gospodar.

Čez nekaj trenutkov so se Nacu, nekoč Nacu, odprla usta.

Gospod mu je iz njih z nevidno roko zarisal rdečo črto. Stekla je po bradi in se v jamici brade strdila v kapljo.

Lap in Mavrah pa sta čakala, strmeč vanj, strižoč z uhlji. Okoli njiju pa je vrela glasba Igorja Stravinskega.

Forte, fortissimo . . .

Sonce je bilo že visoko. Postalo je vroče. Vola sta se družno premaknila do gospodarja. Sklonila sta glavi in povohala noge. Šla od nog navzgor do obraza.

Ob sledi krvi sta utišala svoj vdih. Obvohala lice, oči in čelo.

Bolečina smrti ju je razžalostila.

Glas, ki ju je vodil, je presahnil.

Obrnila sta se in odzibala nasproti glasu njegove žene. Natančno sta vedela, kje je.

Tavala sta kakor Job.

Črna, velika, kakor večna.

Voz se je prevrnil, ko sta zavila stran od mrtvega gospodarja.

Vlekla sta ga po boku, drsajoč ob kamne so se lomili lojtrni klini.

Zatavala sta na hudourni kolovoz.

Žena pa se je medtem prespominjala vsega lepega in čudnega z njim.

Samo enkrat jo je udaril na sredo obraza.

Na usta.

Zakaj je že šlo?

Hotela se je maščevati za tisti čas, ko ji ni dal glasu, ali jo ima rad ali ne.

Ni vedela, da se maščuje. Zdaj ve, da je bilo tisto prekrito maščevanje. Ali zadoščevanje časa v nji. Nič drugega.

V vsakem mora čas prejeti tudi svojo razsežnost. Če ne, jo poterja kasneje. Ko je že vse mimo in daleč. Praznina v času se vrne in začne se boj za stvarnost.

Ah . . . Ni se lepo spominjati teh neumljivih zakonitosti.

Nič ji ni bilo znano, ko se je začelo nekega dne.

V njem je nenadoma zagledala izvor vsega svojega bednega stanja: trije majhni otroci, delo, mož, vse to jo je hotelo celo zase.

Če ne bi imela z njim . . . kar sem imela . . . Tako se je začelo. S samo-očitanjem.

Ni vedela, da je vsak človek sam vzrok svojega obupa.

Pokazala se je Nacu nekega večera, kako bedna je ob njem, kako nič drugega ne ve on, kako mu je treba služiti; vsemu v tej hiši. Vpila je: Kaj pa sem jaz?

Ti pa si to, kar si! ji je vrgel.

A kaj, kaj sem?

Če ne vidiš sebe, poglej mene, pa boš videla.

Reva sem.

No, končno!

Zaradi tebe, je planila.

Jok, punca, vsak je zaradi sebe, če je. Nisi bila sposobna, kaj zdaj tuliš in razgrajaš.

Jaz, jaz nisem bila sposobna? Pa veš ti, zaradi koga?

Rekla boš, zaradi tebe, jo je prehitel in se ji grobo podsmehnil. Vsak bi rad svojo nesposobnost kot znamko nalepil na sosednje čelo. Poznam to iz Francije. Iz delavskih bojev za pravice. Tam smo tudi jokali, da nam ne dajo pravic. Njih smo krivili za svoje obupno stanje. Ti bi tam *crknila*. Ampak vse to ni res, sem nenadoma spoznal na neki demonstraciji. Pravice so v nas, samo mi jih nočemo. Nočemo jih, čeprav se bijemo zanje. In tako je s tabo. Imaš vse pravice, vse. Kaj je povedal fajmošter? Dal ti je vse pravice, ki gredo ženi. Če jih ti nočeš zaradi svoje lenobe, ni to moja stvar. Ni pa treba obtoževati otrok, njiv in mene, da smo te zaslužnili. Vsak se zaslužnji sam, če hočeš vedeti.

Takrat nisem tega vedela, četudi mi je razložil z najbolj jasnimi besedami.

Ni res, sem vpila, ti misliš, da si na svojem komunističnem shodu v Franciji. Moje pravice so drugačne.

Kakšne?

Spoštuj me!

Ali te ne?

Ne.

Kje, kdaj, kako? Povej!

Ali sem . . ., sem zajokala.

Ne žgi ga, kaj se dereš, ko je to čista osebna lenoba! Kdor se sam ne spoštuje, ga tudi drugi ne! Nočeš svojih pravic, jaz ti jih pa tudi ne bom dal. Moja žena si, ne pa moj otrok, za katerega sem dolžan utirati stezo pravice. Za odrasle ljudi pa je ne bom.

Izkoriščaš pa lahko!

Lahko, draga moja.

Sramota!

Ne. Motiš se. In moti se ves proletariat sveta s tabo.

Kaj, vruga, ima ta tvoj komunizem z mano! Jaz sem mati in dekla tvoja.

Ne, ti si mati svojih otrok in dekla sebi, ne pa meni. Meni ne strežeš ti, jaz sam si.

Izkoriščaš me!

Te.

Sram naj te bo!

Jok! Tebe naj bo, ker se ne znaš temu učinkovito upreti. Jaz se res ne bom iz sebe upiral zate proti sebi. To bi bil višek človeške gnilosti. To hoče proletariat od delodajavcev. Bedaki!

Sram naj te bo! sem vpila.

Nikoli! Niti za hip me ne bo.

In jaz, jaz, sem ga čakala, se jokala zanj, o Marija!

Zakaj pa si me? Vidiš. Tudi to je tvoja nesposobnost. Kar naprej vem, da boš rekla: rada sem te imela. Jaz pa tebe. In prav v tem je moja in tvoja nesposobnost. Kaj si pa ti pravzaprav mislila, da je imeti nekoga rad? V bistvu nesposobnost, ker potrebuješ nekoga za svoj obstanek v življenjski džungli.

Tebi svetijo po glavi pravljice o ljubezni. Vem. Te pravljice so si izmislili, da bi nas laže potunkali na sredo življenja. Zdaj si tam. Zdaj vidiš, v kaj si verjela.

V ljubezen, norec stari, ne v tvoj komunizem!

Pusti ti komunizem, kot jaz pustim na miru tebi tvoje nogavice. Ljubezen pa je to, kar se ti kaže zdaj: razpet si med delo, otroke, moža. Vse drugo je malomeščanščina. Navadna kramarija. Lažniva do hudiča.

Ampak tam imajo vsaj spoštovanje do žene.

Kje?

V ma . . . Nisem znala ponoviti.

Nikjer ni tvojega spoštovanja. Povsod je samo boj. Kdo bo koga.

Ti si mene, to že vem.

Če sem te, sem te po tvoji osebni krivdi. Ne moreš v tem boju gledati na druge.

Na ženo bi lahko.

Ne moreš, četudi sem, glej: sem. Ampak ti bi morala tudi sama, da ne bi prišlo do tako hudega očitka. Ne morem gledati nate, ker moram nase. Ko nase — tako sem mislil — s tem tudi nate, a kako bridko sem se zmotil. Nihče ne more dati drugemu njegovih pravic, ker so le-te v njem, ne v meni. Kakor ti vpiješ. Vzemi si jih!

Saj si jih bom. Še nocoj.

Daj si jih, kdo ti brani!

Bomo videli, kdo.

Jaz ne.

Bomo videli, sem rekla.

Toliko sem komunist, toliko dialektik, toliko boja imam za seboj za pravice, da te bom razumel.

Boš že videl!

Tvoje pravice so v tebi.

Dobro, sem rekla.

Prepričaj se!

Se bom.

Pogasila sva luči in legla.

Otroci okoli naju so javkali v sanjah kot polhci.

Segel je po meni.

Zmaknila sem se mu.

Segel je še enkrat.

Prijela sem ga za roko in mu jo vrgla nazaj.

Takrat pa se je vrnila, roka, ne ena, obe. Pribili sta me na križ in Nac je opravil svoje med mojim jokom.

To pa ni bila tvoja pravica, je rekel, ko je šel nazaj na svoj prostor. Če si to mislila vzeti nazaj. Vprašaj prej gospoda župnika.

Rekel si . . ., sem jokala.

Kaj sem rekel?

Da mi ne boš branil.

To je pravica obeh. Kar je moje, je tvoje in kar je tvoje, je moje. Ali so rekli tako gospod iz župnišča?

Kaj pa je potem še mojega? To je najbolj moje, ti, zakrknjeni komunist! Dam, če jaz hočem.

Zablislilo se mi je. Bolečina je zacvetela tako bolečinsko črno, da sem se znašla v hipu v svetu, ki je bil čisto drug.

Nac se je obrnil. Čez nekaj trenutkov je že smrčal.

Jaz pa sem spremljala bolečino, ki mi je debelila obraz, in jokala.

Nisem vedela, da sem se maščevala in s to klofuto zapolnila praznino v času, ki se mi je tiste dni vračal.

Čeprav me je bolelo ponižanje, ki sem ga doživela, pa je bila v vsem tem tudi zanj bolečina, ki je ni nikoli več prebolel.

Danes vidim, da je bila to res vrnitev za tisti odhod brez slovesa v Francijo.

Od tedaj ni nikoli več poskušal doseči svoje, kar je bilo samo moje.

Drugo jutro se ni več prebudil kot komunist. Dialektik. V boju za svojo pravico je okusil, da je njegova pravica neredko tudi v drugih. Spoznal je, da se delavci na svetu ne tolčejo zaman zanje. In da niso samo lenuhi. Kakor so se mu zazdeli v njegovem prividu.

Odslej je bil spoštljiv. Jaz pa sem v spopadu z njim končno tudi okusila svoj resnični položaj: res sem se zaslužnija sama. V tednih, mesecih in letih, ki so sledili, sva postala nedotakljiva gospodarja sebe in ljubezen naju res ni nikoli več pustila na cedilu.

Vedela sva, da morava za tisti trenutek veliko, skoraj preveč trpeti.

Ko je dočutila še ta spomin, zadnji nanj, je zaslišala trušč.

Pogledala je skozi okno in videla moške in ženske, otroke, pse, ki so spremljali Lapa in Mavraha, ki sta vlekla razbit lojtrnik.

Stisnilo jo je v životu. Skoraj, da ni izdihnila življenja.

Zmračilo se ji je.

V hipu je spoznala, da se je spominjala po neznani zakonitosti stvari, ki jih je konec.

Smrt! jo je pretreslo.

To je bil trenutek resničnega potresa, kjer se ji je zrušila duša.

Planila je na prag.

Vola sta že spela s ceste na domač kolovoz.

Videla je njune oči, ki so bliskale po njej.

Še nekaj potegov, in živali, razžarjene in v tropu muh, ljudi, so obstale.

Voz je bil zveržen v vozal palic.

— Kaj pa je, sveti Bog? je vprašala zgrožena, hiteč k voloma. Razbitini.

Odložila je dlan na nosišče Lapa, ki jo je vdihnil in obliznil.

— Ne vem, Marija . . . ji je odgovoril bratranec, kmet z zgornjega konca vasi.

— Gledam ju, ko pridrčita s to razbitino; sem rekel, grem dol, da vidim, če je Nac doma.

— Bog sveti, zjutraj je šel po steljo . . . zdaj je pa poldne, je rekla žena, z bolečino ledu v prsah, grlu, ustih.

Tudi sence ji je stisnilo z žico.

— Sem rekel; pogledam, a ne. Je padel ali bo kaj drugega, je pel žalostno bratranec. Zateglo že, kakor navček.

V človeškem zvoniku najprej zazvoni.

Ljudje so nemo obstopili vola in voz.

Kmet sosed je začel izpregati.

Roke, mnogo rok je seglo po razbitini voza in jo med tihim pogovorom v trenutku razvozlalo kot geometrijsko neznanko.

Vola sta nemo stopala za visokim, tršatim sosedom v hlev.

Voz so zložili pod tepko.

Bratranec je spremil sestrično v hišo, kjer je že izbruhnilo mrliško objokovanje.

Ven se je slišala preprosta človeška tolažba: Kaj hočeš!

Kaj hočeš! to je najblažji očitek tistemu, ki je zgubil vse.

Kadar zgubiš, ne dobiš več nazaj.

Zgubila je ona.

— Mogoče je padel, kaj veš . . .

— Niii . . . iii. Čutim, da je . . . mrtev.

— Nič ne veš, Marija, dokler ne vidiš, ne otiplješ. Sveti Tomaž je šel s prstom v rane Gospodove, potlej je šele verjel. Ne caguj, preden ne vidiš.

Lahko je smrt, lahko ni . . .

— Oh . . . oh . . ., je ječala.

Na kamnita tla je padel kozarec in se zvonko razbil.

Prišla sta ven.

Bila je v klotasti kiklji. Bela v obraz. Nemirna od krčev bolečine.

Kakor da jih blagoslavlja, je viharila z rokami.

Odšla sta naprej, procesija pa za njima.

V gruči so se valili proti hosti.

Dan nad njo je bil spet poln glasbe. Toda le zanjo. Za druge je bil dan kot včerajšnji, lep, jesenski.

Vso dolgo pot so marnjali.

Prišli so tudi do sledi, kjer je bila cesta namokrena od modrasove krvi in skrvi.

Ogledali so si sled in hitro našli tudi kačo: strto in razcefrano. Objedale so jo mravlje in muhe.

— Da ga ni pičilo, je rekla žena.

— Poj bi bil kje tlele, je rekel sosed in pljunil tobačno brozgo.

— Lahko je šel naprej . . .

— Ne, ne, Marija; če bi ga usekalo, bi se usedel na voz in se mrtev pricijazil na prag. Živ ali mrtev.

— Jajajaj, ima prav, so rekle ženske. Ne bi vola sama prišla.

— I seveda, se je raznetil spet sosed. Kdo bi piknjen šel v hosto? Ali pa, vrag vedi . . . Nič ne veš.

Zaprl je usta in momljal. Momljal in jezno gledal ženske, ki so mu dale prav.

Hodili so, metaje se semintja v gruči, kakor da vidijo v daljavi obris, a jim ga nekaj nevidnega rahlo zastira.

Igor Stravinski pa je dirigiral svojo glasbo.

Zvok, ki je polnil to jutro do neslutnih višin, je pohajal. Začenjal se je spet kmečki dan. Dan, ko moraš opravljati dela po hierarhični zakonitosti.

Samo enkrat pred tem dnevom je bilo tako ko danes: ko sta se ljubila na mesečinskem prtu. In zdaj, ko je mož . . .

Vdihavali so ritem življenja, ki je skrit v prozornih globinah ozračja. Vse glasneje so sopli.

Štrleče vejevje je bilo nemo, sinjkasto. Kakor jeklo je štrlelo iz zemeljskih plasti in branilo vase.

Zašli so na široko stezo, ki je vodila med te palice iz nebesne modrine.

Zadišala sta praprot in mah.

V bližini se je precejal srebrn kлокot vode.

Hrstnila je veja.

Kolesnice so bile utrte. Sledili so jim kot psi. Kakor nit so se odvijali, odvijali in odvili do svoje duše.

Ko so ga zagledali, Naca Beleta, kako sedi in jih gleda z rdečo piko na bradi, so obstali in zanemeli. Bil je živ in bil je mrtev. Oboje.

Imeli so občutek, da jim brani k sebi. Da jih ne želi blizu.

— Naa . . . aaaa . . . aaaa . . . aaac! je zaklicala žena.

Nos se ji je zgrbil, ker je z njim oblikovala ta strašni glas.

Nac Belè pa je še dalje branil živim v bližino. Tudi ženi.

Nič več ni bil Nac ne Belè. Ampak vse v vsem. To so videli in občutili vsi navzoči.

Žena se je vseeno prebila skozi večno mejo molka do njegovega telesa, ki ni bilo več telo. Vrgla se je z glasom žalosti nanj.

Nac pa jo je s prezirom gledal in tudi poslušal. Zakaj bil je živ in mrtev.

Oboje.